Tečaj XIX.

NOVICE

36.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 4. septembra 1861.

Gospodarske skušnje.

(Krompir dober ohraniti) priporoča kmetijski list za Šlezvik to-le: Kdor more, naj položí v kleti ali v kakem drugem hramu, kamor misli krompir spraviti, cegla ali debelih kamnov, na to pa starih suhih dilj, tako, da se ne bodo zidú tiščale; potem pa naj nasuje izbrani in suhi krompir na dilje in naj zapaži strani ob zidu v hramu z dobro in suho rèženo slamo kakega pol čevlja na debelo po obilnosti krompirja vedno više, in pokriva naj ga čez in čez z rèženo slamo, če je klet krompirja polna, saj pol čevlja na debelo. Vlažnost iz krompirja puhtí in se, če ni krompir s slamo pokrit, na verhu zbera; krompir se navzame te vlage in tudi njegov okus se pokvari. Ako pa je krompir s slamo pokrit, vlaga v slamo stopi in slamo pokvari ne pa krompirja; krompir ostane suh, dober in okusen. Če jame pa slama preveč mokrotna prihajati ali celó gnjiti, poberi jo s krompirja in z drugo suho ga pokrij.

(Gosí debeliti). Svet Martin se nam bliža in ž njim Martinova gos. Pri goskah pa so pitane jetra najbolji kos pečenke. Da gosi debele jetra dobijo, se jim mora po primeri k pitanju česna primešati. Skušnje so to, kakor Babo v svojih kmetijskih naznanilih piše, popolnoma poterdile. Česen se je od začetka tako rabil, da se je pitani goski, ki se je po navadi s turšico pitala, vsaki dan en strok česna v drobnih kosčikih izrezanega med turšico primešanega dalo. Od tega so dobile gosi debele in mastne jetra. Največe so, kakor Babo naznanja, 30 lotov tehtale. Neki gosi se je dajalo po izgovorjenem nasvétu dan na dan med turšico po malih kosčikih česna in izredile so se ji jetra tako debele, da so še čez 1 funt tehtale.

(Drevesa presejati s slabimi koreninami). Če ima drevo le malo korenin, ovij serčno korenino, čeravno nima nobenih sesavnih koreninic ali če je celó razrušena in razklana, z mokro volnato cunjo, in drevo posadi kamor je namenjeno. Cunja pripomore po svoji vlažnosti, ktero drevesu dopeljuje, da začnejo iz drevesa sesavne korenike rasti. Ravno zato ozelenijo presajene drevesa kmali in jamejo spešno rasti.

Gospodarske novíce.

(Čbele brez žela). V nekem potopisji v nekdanjem misijonskem zberališču Orosi pri Kartagi v Costa-Rica v sredoji Ameriki se bere o takih čbelah, ktere ima Don Lukas, zdravnik v Kartagi, prav blizo samostana, to-le:

„Čbele Costa-Rica (Kosta Rika) imenovane so posebno zastran tega koristne in memo evropejskih veliko več obrajtane, ker nimajo žela, in ker celo leto med berejo, zato ga pa tudi neizrečeno veliko naberejo, ki ni nič slabeji od evropejskega. Le vosek ima nekako pepelnato barvo, ki se ne dá, beli ga kakor hočeš, nikdar popolnoma odpraviti.“ Že večkrat se je od čebel brez žela slišalo, da jih imajo Avstralci; toda v Evropo jih zanesti, ni bilo nikoli mogoče. Nemara, da bi bilo ložej jih iz srednje Amerike v Evropo dobiti, ker daljava od tukaj je komaj $^1/_3$ od one iz Avstralije. Celo leto bi pa pri nas gotovo ne brale za to, ker bi ne imele, iz česa bi brale.

Kovaške skušnje.

(Peteršiljevo olje napravi konje, da se radi podkovati dajo). Hlapec nekega konjika oficirja vidi nedavnej pred kovačnico konje kovati; eden med njimi se po nobeni ceni ni dal podkovati. Na to stopi oficirjev hlapec bliže h kovaču in mu reče: Če mi daste, oče mojster, en tolar, vam bom konja napravil, da bo stal, kakor bi ga vkopal. Kovač, ki se je že večkrat vbijal s takimi poredniimi merhami, ki se niso dale podkovati, mu obljubi tolar; hlapec stopi na to pred konja, in mu obé nosnici zatisne z svojo ruto, ktero je iz žepa potegnil, in stal je konj miren kakor jagnje in se dal mirno podkovati. Nekdo je bil pa vendar le zapazil, da si je bil hlapec popred pomočil roké in ruto z nekako rečjo, ki jo je v flaški imel. Neznani človek tudi ni skrival tega in je povedal, da olje, s kterim je ruto pomočil, je eterično peteršiljevo olje. Pozneje skušnje so pokazale, da sta 2 kvinteljca peteršiljevega olja dovelj, najdivjega konja napraviti, da je pokojen in da se dá rad podkovati. — To naznanilo smo zvedili od prav verjetne straní, in rečeno nam je bilo, da mnogotere eterične olja divje konje vselej potolažijo. Zato kovačem svetujemo, naj skusijo, ker je pomoček lahak, nič ne škoduje in ni drag.

Nevarnost živinskih bolezin za človeško življenje.

Stara resnica je, da je mnogotera bolezen tudi človeku nevarna in da je že dosti ljudí zbolelo in celó umerlo, ki so kakor koli kužno bolezen nalezli.

To ne veljá samo od stekline, ampak tudi od vrančnega prisada (rumenega ali černega volčiča ali sajovca), od smerklja, garij in več druzih bolezin.

Take žalostne skušnje so se ponovile letos blizo Ljubljane v Dragomlji, kjer je 5 ljudí bolezen od živine nalezlo, ki je za vrančnim prisadom poginila. 4 ženske so prebolele in nevarnosti življenja ušle, en mož pa je strašno smert storil za černo piko.

Pri nekterih se je zvedilo, da so meso take izperva zaklane živine vžili, drugim pa so morebiti muhe ali kak drug merčes bolezen vcepile, ki so poprej kerv ali kako drugo sokrovico cerknjene živine lizale in se potem na obraz človeku vsedle.

Vse to sem Dragomeljčanom in Dragomeljčankam 27. dan malega serpana l. l. pripovedoval in jih svaril — kaj ne, da je res? — al prepozno je že bilo, pa tudi morebiti verjeli niste. Zdaj imate lastno žalostno — skušnjo.

Naj vam bo za drugikrat v spominu in pa vsem drugim, ki kaj takega ne verjamejo, dokler se jim samim ne odprè kertova dežela!

Slovenščini v bran zoper njene protivnike.

(Dalje.)

II.

Prava ljubezen domovine in domorodnosti, slehernemu sveto dolžnost naklada, svojemu narodu po svoji moči koristiti, torej tudi, pravim jez, v svojem jeziku popolnoma izobraziti se. — Da je namreč jezik glavni del narodnosti, mi ni treba dokazovati. Grozno malo boš koristil v duševni in telesni blagostan svojemu narodu, ako nisi zmožen, svoje vednosti, umetnosti in učenosti priobčiti narodu svojemu. Perva skerb pa ti bodi, bratom svojim po kervi in jeziku pripomoči k izobraženju, liki in omiki na višo stopnjo, po kteri vsi narodi hrepené in tudi morajo hrepeneti, ker je to namen, kterega je imel Stvarnik naš, ko je človeškemu sercu vlagal in sadil blage čutila in drage zmožnosti, ki se dajejo blažiti in izobraževati dan za dnevom.

Ne more se narodu našemu očitati, da ni imel in da tudi zdaj nima bistrih glav in blagih serc, ki so gorele in še goré bodi si za dušni, bodi si za telesni blagor naroda svojega. — Toda nemila osoda, ki je že zdavno narodnost našo tlačila, verige, ki so mili jezik naš vezale in vklepale, jim niso pripustile, narod svoj po njegovem duhu izobraževati. Učenosti, umetnosti in vednosti so imeli; jih priobčiti narodu, niso umeli, da ne rečem, niso smeli. — Slovenec, ki svojemu slovenskemu narodu dopoveduješ ali dopisuješ v kterem ptujem jeziku koli, podoben si očuhu, ki lačni deci svoji daje netečno jéd, ktere ne more prekuhati in prebaviti njih želodec; vse drugač pa marljiva čbelica ravná, ki, kadar ji jame domače hrane primanjkovati, sicer tudi na ptuje polje, v ptuje gozde leta, nabirat sladkega soka; al ona ga potem na svojem domu sebi in družinici svoji prekuha v sladki med.

Vsled cesarskega diploma, ki ga nam je prinesel 20. dan oktobra 1860, vsled cesarskih pisem, ki so zagledale 26. svečana 1861 beli dan; vsled cesarskega nagovora, s kterim so presvitli Cesar nagovorili deržavni zbor 1. majnika in vsled že večkrat s cesarsko besedo ponavljane enakopravnosti vseh narodov avstrijanskih: vsled vsega tega hoče in more enkrat tudi nam Slovencom milejša in veselejša dôba nastopiti. Kdo bo prezerl, da že mi imamo v tem obziru veselejše čase, kakor so jih imeli naši pomerli predniki? Vsaki narod naj se po svojem duhu naravno mika, s svojim mlekom pita. Kdor nam hoče dati ptujega boljšega, mu bomo iz celega serca hvaležni, ako nam ga ponudi v taki posodi, v ktero se zamore zajemati, to je, v domači besedi; le v nji sami se nam prekuha v tečni sok.

Ali da ob kratkem rečem: Narodu svojemu boš na veke le koristil, ako mu v njegovem jeziku dopoveduješ, kar ti blago serce tvoje navdihuje; Slovenec s ptujim jezikom ozir omike boš koristil le nekterim, ki so se izučili ptujega jezika, svojemu slovenskemu narodu pa le ptujec ostaneš.

Omenjene resnice, akoravno jasne kot beli dan, se marsikomu sicer še temne zde kot černa noč in nočejo jih priznati zlasti slovenskemu narodu ne. Toda, enkrat si bodo na postavni poti naravno pot prederle, naj se jim zdaj stavi še toliko zanjk. Torej Slovenec! ne čislaj le in samo ne spoštuj svojega jezika, ampak goji, širi, likaj, mikaj, množi in uči se ga rad in temeljito, da po njem postaneš zmožen, koristiti slovenskim svojim bratom.

III.

Ravno to dolžnost ti nakladajo ugovori, ki se jeziku našemu upirajo in obrekovanja in opravljanja, s kterimi se še vedno pita jezik naš.

Poprašajmo: kaj zoper naš mili jezik govoré in kdo so, ki govoré?

Zmed vseh ugovorov in obrekovanj zoper naš jezik, ki hočemjih nekoliko le pretresati, si naslednje odberem:

1. Slovenščina je še revna in neugodna. — Da koj spoznamo krivico, ki nam jo dela ta ugovor, le poglejmo, od kod izvira? Pregovor slovenski pravi: Pes, kadar laja, miží. Ravno tako opravljivec to govorí, kar res ni. — Prašam torej, kdo si, ki tako govoriš? — Ali znaš slovenski jezik? Kdor ga popolnoma zná, v ta rog trobil ne bo, ker vé, da zamore v njem vse dopovedati, kar vé in misli. In za kaj več jezika treba ni! — Ako pa slovenski ne znaš, bo tvoja sodba li zamogla resnična in pravična biti? — Ali ni veliko bliže na jeziku, reči: Ne jezik, le ti si v jeziku revež in neugodnež? — Nauči se poprej slovenski, pa popolnoma in temeljito, potem še le sodi. Dokler tega ne storiš, le kakor slepec barve sodiš. — Kadar se ga pa izučiš, stavim sto na eno, da bo ta tvoja sodba drugačna od prejšne.

2. „Slovenska mati me je rodila, od mladih nog slovenski govorim, in vendar ne umem postav slovenski danih, ki se mi donašajo“.

Taka pritožba zoper naš jezik je bila že tolikrat brati; pisati so jo mogli le protivniki narodskih pravic, ker pristavljajo, da tako govorí slovenski kmet in celó župani. — Al prašajmo kmeta kterega druzega naroda, kaj postava govorí. Javalne vam bode vedil več povedati od slovenskega; in če bo tudi vedil več ali vse povedati, kar postava govorí, od kod to izvira? — Ali ne ravno le od tod, ker se je učil svojega jezika v šoli, in ne le poslušal, kako sta govorila njegov ded in oče. — Bi se bil slovenski kmet slovenski učil v šoli, bi postavo slovenski dano tudi razumel. Memo gredé omenim pa, da postave niso ravno najbolj razumljive; sicer bi ne teklo toliko pravd ravno med postavo-učenimi in sodniki.

3. Tudi sicer učeni malo razumejo, kar se jim (nekako novo-) slovensko dopoveduje; — mi zopet na uho zadoní. — Prav ste djali, sicer učeni, to je, v vseh ali saj v veliko druzih rečéh učeni, le v jeziku slovenskem ne. Dobro vemo, da ima narod naš, kakor smo že rekli, marsiktero bistro glavo in blago serce, in vendar slovenskega jezika ni učen; ali ne toliko njemu, nemili osodi gré graja.

Napak in krivično pa je sklepati, da je slovenščina, kakor jo praviloma govorimo in pišemo, nov jezik, ker je tisti ne razumejo, ki se je nikdar učili niso. Da mešance, ki se je zlasti po ljubljanskih ulicah, skorej bi rekel, ukoreninila, ne pišemo, je resnica; ali nam pa more to pameten človek za zlo vzeti? Bi li ta mešanca ne bila celó nov jezik, kteremu bi ne vedili še imena dati?

In ali je to nov jezik, od kterega smo skazali, da je skoz jezer let tako malo se spremenil, kakor morebiti nobeden na svetu? —

Ako zdanji knjižni jezik nemški hočemo primerjati z njegovo staro materjo, se pač veče premembe kažejo. Kteri prost nemec bo razumel vsakdanjo molitev „očenaš“, ako mu ga nagovarjaš, kakor so ga molili za časa Karola vélikega.

Kolikega razlagovanja je treba, preden se razume najstarejši nemški spomenik?

Ali je to nov jezik, ki ga govorí prosti kmet in razume prosti kmet, da le ima potrebne zaumke?

Ako slovenščino po nemilih časih vrinjene ptujščine *) in napake čistimo, se nam li more očitati, da nov jezik slovensk govorimo ali učimo? (Konec prih.)

Šolske reči.

Prišli smo v svojem pregledu ljubljanskih učilnic do ljudskih šol. Primerjaje, kaj in kako se je letos učilo memo lani, ne nehajamo ne v glavni normalni ne v mestni št. Jakobški šoli nikakoršnih premembe. Od ene strani je

*) Nemščine ali italijanščine, ki so se ju navseli dotični mejaši in slasti mestjani.

to prav, zakaj kar je dobro, naj ostane; al od druge strani je žalostno, da se ne prenaredí to, kar prenaredbe tako kervavo potrebuje. Poglejte v naše ljudske šole in če ste pošteni, recite: ali ni bil naš narodni jezik spet pravi pankert povsod? Razun branja še celó od slovnice slovenske ni nikjer ne duha ne sluha! „Saj imamo „praktično slovensko gramatiko“ — nas utegne kdo zaverniti. Da! imate jo; al ne zato, da se bi naši fantje slovnično domačega jezika učili, ampak ta „praktika“ je le za to, da se uči še po drugi poti — nemška „šprachlehra“. Da se pa pravílno domači jezik res ne učí v ljudskih naših šolah, so pri preskušnjah pričali očitno učenci sami, ki so kazali, da ga le toliko znajo, kolikor so ga iz doma seboj prinesli v šolo, skor ne mervice več. Dosti bolje je v tej zadevi v št. Jakobški šoli, kjer za omiko narodnega jezika skerbni učniki iz lastne ljubezni do njega delajo kar morejo, in to gotovo le vesvoljnemu šolskemu nauku v prid. Ako človek pogleda ono „praktično“ gramatiko, mora se čuditi, kako je mogoče bilo tako stvar v ljudske šole vpeljati! Dajte fantičem prosto domačo slovnico v roko, ne pa take, kjer že perve besede ne razume in ktera ni napravljena, da bi se šolarček učil svojega maternega jezika od konca do kraja, ampak je le galeja, v ktero se slovenski jezik vprega, da hlapčuje nemškemu. To je spet ravnopravnost, da se Bogu smili! Slišali smo z veseljem, da prihodnje leto bo rodoljubni katehet gosp. Zamejc po višem dovoljenji učil keršanski nauk v domačem jeziku; vendar ravnopravnost narodna zahteva, da se ljudske šole vse drugač osnovajo. — Še huje kakor v omenjenih teh šolah stojí pa s slovenskim jezikom v gosp. Waldherovi šoli, v kteri germanizacija prav veličastno kraljuje in fantje se zmuzajo iz te šole v gimnazijo in realko, da so čisto revni v znanji slovenskega jezika. Pa tudi v naši sicer velike hvale vredni nunski šoli je slovenščina čisto iz tako imenovane notranje šole izpahnjena. Zakaj se materni jezik nekoliko uči v unanji šoli, v notranji pa celó ne, ni nobenega pravičnega vzroka. Dosti Krajnic ali saj Slovenk je, ki so v notranji šoli. Zakaj se tem — zavoljo ptujk — krati učenje maternega jezika, kterega bojo kadaj z besedo in pismom gotovo več potrebovale kakor francoščine, s ktero se tako imenovana „moderna Bildung-a“ le rada spakuje brez djanskega prida, tega res ne moremo zapopasti; še manj pa, kako to vést našim spoštovanja vrednim gospém nunam pripušča? — Pa vernimo se še enkrat k naši glavni ljudski šoli nazaj. Štela je letos spet v 4 razredih 811 učencov. Ako vidimo v eni učilnici po 100 in še več učencov, se nam res smilijo učenci pa tudi učniki. Tolikšno število je proti vsem zdravilstvenim pravilom, pa tudi vspeh znanstveni kakor tudi moralni ne more takošen biti kakoršen bi bil, ako bi se postavno število od 80 učencov ne preskočilo. Ako se ne more št. Jakobška šola razširiti kakor potrebe časa nanašajo, naj bi se saj preobilo število učencov, ki sili v Ljubljano, napotilo v druge glavne šole, kakoršnih imamo po deželi dosti in v kterih se to nauči kar v ljubljanskih. Imenik učencov kaže, da je dosti takih vmes, ki bi lahko v Radoljci, Kranji, Kamniku itd. v šolo hodili, da bi se odvernila gnječa v Ljubljani. Omenivši imenik ne moremo zamolčati, kako se je letos pisava v glavni šoli še celó iz bohoričice izvergla v nemčico, ko imenik št. Jakobške šole zmiraj stanovitno pot hodi in se edinega pravega pravila derží: piši slovenske imena po slovenski, nemške po nemški. Ako se tega prostega vodila ne bomo deržali, se bo eno in isto imé pri kerstu tako, v ljudski šoli drugač, v gimnazii spet drugač in v diecezanskem katalogu spet drugač pisalo in to samo po svojoglavnosti birokratični, ki misli, da ima oblast oktroirati pisavo po svoji volji. Naša slovenska pisava, ker se opira na temelj občne pisave Slovanov, ki z latinico pišejo, je zdaj menda na veke določena in ne bo nikdar več drugačna; zato slovenske imena šušmariti v bohoričevo ali nemško obleko, je pregrešek zoper národno pravo ali luteranu na hvalo ali pa nemcu; obojega se mora katoliški Slovenec odkrižati.

Naj omenimo zdaj še ljudske protestantiške šole v Ljubljani in poglejmo, kako se ondi slovenščini godí, za ktero ji mesto učnika plačuje. Čuli smo, da izmed 19 učencov se jih je le malo slovenščino pridno učilo. Ako ne bo vprihodnje bolje, se ne splačajo stroški, ki jih mesto za to ima. Zato je gosp. župan Ambrož, ki svojo pozornost posebno obrača ljudskim šolam in je tudi to šolo obiskal, na koncu preskušnje pomína vredne besede govoril fantičem, ako se prav spominjamo, takole: „Vidil sem v šolskem imeniku, da nekteri izmed vas so v Ljubljani, drugi v unanjih deželah rojeni. Vprašam vas: kje je vaša domovina? Prav za prav je naša domovina tam, kjer smo rojeni; al tudi tam, kjer smo izrejeni bili, kjer živimo in si kruh služimo, je naša druga domovina. Po tem takem imate vsi nekake dolžnosti do Krajne, kjer ste zdaj doma. V vaših bukvicah sem bral lepo pesmico: „Domovine, svoje drage domovine se okleni z vso močjo“. Spolnujte tedaj zvesto, kar ta pesmica opominja. Vaši starši so v naši deželi prijazno sprejeti bili; oni in vi ste sedaj naši deželani. Zato ji to ljubezen povračujte tudi z ljubeznijo. To pa zamorete storiti, ako spoštujete naših domačih ljudí navade in njih jezik. Da spoštujete njih jezik, terja že hvaležnost od vas, terja pa tudi vaša lastna korist, kjer v tej deželi bote morebiti tudi vi svoj kruh si služili. Veselilo me je slišati, da se tudi v vaši šoli uči jezik naše dežele; al žalilo me je, da se vas je tako malo lotilo tega nauka. Bodíte v prihodnje bolj marljivi v tem! Verjemite mi, da mi domači potrebe svoje dežele najbolje poznamo in če se naši domoljubni možje potegujejo za svoje pravíce, ne mislite, da je to sovražtvo do drugih, ki niso naši rojaki, in da s tem, ako vam priporočam učenje našega jezika, le vaš prid zahtevam, s kterimi prijazno vkupaj živimo. Čeravno ste še mladi, vendar se zapomnite dobro, da tak ni prijatel dežele, kteri se ne ravná po šegah in potrebah njenih. Jez bom v svojem novem opravilstvu večkrat vašo šolo obiskal, in veselilo me bo viditi, da moj današnji prijazni ogovor ni ostal brez dobrih nasledkov“.

Povabílo

na pristop v prv. dovoljeno

pravoznansko družtvo v Ljubljani.

Njih c. k. apost. Veličanstvo so s previšnjo odloko od 23. julija 1861 blagovolili napravo pravoznanskega družtva v Ljubljani dovoliti, ter dotične ustanove (štatute) najmilostljiveje poterditi.

Po §. 1 teh ustanov je namen tega družtva, pospeševati pravoznanstvo sploh in z ozirom na posebne deželne razmere.

Družtvo hoče v ta namen:

a) Napraviti čitavnico in nabrati sčasoma pravdoznansko knjižnico;
b) napeljati spomenke, razkladbe in obravnavske vaje o pravo- in deržavoznanskih rečeh v nemškem in slovenskem jeziku;
c) izobraževati slovensko pravoznansko imenoslovje;
d) izdajati važnejše obravnave svojih udov, po okoliščinah pa tudi druge pravoznanske spise.

Družtvo se bo vsaj po enkrat vsaki mesec shajalo; in napravi se vprašanjska škrinjica, v kteri more kdorkoli brezimenno družtvu vprašanje o pravdoslovnih rečéh postaviti, da mu na-nj odgovorí.

Družtveni časnik bo pod naslovom: „Obravnave in oznanila pravdoznanskega družtva v zvezkih primerne oblike izhajal vsaj vsaki drugi mesec, ter se vsem soudom pošiljal brez stroška. Časnik bo zapopadal:

a) vse, družtvo tikajoče oznanila;

*

b) zapisnike in izvestja o družtvenih obravnavah;
c) pregled vseh prihajajočih imenitnejših razsodeb avstrijanskih sodnij;
d) druge za družtvene soude znanja vredne glase, posebno novejše prikaze pravoznanskega slovstva.

Iz tega pojasnjenja bo moč razviditi, koliko koristi in prida ponuja pravoznansko družtvo tudi tistim soudom, ki v Ljubljani ne prebivajo.

Ker družtvo ni le zgolj za pravdoznance namenjeno, tedaj se s tem vsi, ki so nam tovarši po opravilu, vsi deželni zborniki, svetovavci kupčijske komore in občin, in sploh vsi izobraženi prebivavci kranjske dežele povabljujejo na pristop. Končno ali definitivno sprejetje opravlja po §. 3 ustanov družtveni izbor.

Letni prinesek je za ude v Ljubljani bivajoče na 6 fl.; za unanje na 4 fl. odmerjen, tako nizko v nadi, da število deležnikov prav veliko naraste.

Posebno naj tisti, ki morejo z enkratno malo žertvico od 25 fl. postati začetniki (ustanovniki), ne zamudijo, zaslužiti si s tem posebno zahvalo družtva in poznejših rodov, ki se bodo družtvene knjižnice posluževali.

Nadjamo se za terdno, da ne bo nikogar motilo natolcevanje nekih, ki nam brez vsakega vzroka podtikajo namene, kterih ne poznamo, in kterih po prv. poterjenih ustanovah, naši nepremakljivi podlagi, nikdar imeti ne moremo.

V Ljubljani 16. avgusta 1861.

Začasni opravilniki:
Mestni župan Ambrož. Dr. E. H. Costa.
Luka Svetec.

Kratkočasno berílo.

Kdor po svetu gré, marsikaj zvé,

ali:

Kako se ujec Koča za „Novičarja“ poteguje.

(Dalje.)

V omenjenem mesticu je bil ravno eno saboto sejm in tüdi jez s svojo robo tam. Imel sem neko opravilo, kar ljülo (fajfo) zapalim in zato Štefanu izročim barantijo, dokler da nazaj ne pridem. Grem tebi nič meni nič po ülici, kar me neki škric napade, in mi ljülo s srebrom okovano, ki mi jo je tu moj Miha za vezilo küpil, iz üst potegne. Rečem: „Prijatel! se pa to tüdi spodobi?“ Pa on odverne: „Pin pijomtar, mitkümen.“ — Hem! grem za njim, kar prideva do nekega nemškega napisa, ter mi reče na-nj kazaje: „Do lezen!“ Odgovorim: „Niks tajč, pa vendar dajte mi ljülo nazaj.“ On: „Niks do“, ter me zapüsti. Prav žal mi je bilo za ljülo in sam ne vem, kaj da bi storil. Gré memo mene neki po gosposko oblečen človek; jez k njemu stopim in ga prosim. Gospod blagovolite mi povedati, kaj da je pravi ta-le napis? Uni nekoliko obstojí, napis bere in beseduje: „Kadar bürja tükaj frülí, se ne sme po ülicah tobak piti.“ Lepo se zahvalim. Ker pa spet ostanem, si mislim in dem: Ti salaboljski kozel ti! se li to pravi bürja früliti, če sèm ter tjè jüg potegne? in grem za nosom svojo pot.

Za saboto — nadaljuje ujec — pride nedelja; jaz se podam v cerkev, Štefan pa domá ostane na podu pri robi. Ko pridem od maše, vidim dva lonca in pa pet piskrov na strani stati. Vprašam Štefana: kaj da to pomeni? On pa mi reče: „Neka gospôska je tù bila, in si jih je odbrala.“ Štefan! — zarežim — ali ne vejš li, da kratko in malo tega ne terpim in da sem ti že tolikrat velel: v nedeljo in v praznik ne! — Sem ji tüdi jaz tako pravil — se zgovarja Štefan — ker pa le ni nehala me nadlegvati, ji rečem po maši spet priti, kadar bote vi tükaj. — Še ne izgovoriva, kar neka razoglavka na pod prikrevsa. „Ta je tista“ — veli Štefan. — „Mož! koliko hočete za to robo?“ — Odgovorim ji: „Ljübika! danes ni na prodaj.“ Ona: „Za Božjo voljo, ali nimam v čem kühati. Moj gospod je sinoči naterkan domú prikoračil in v kühno k meni se prigüncal; nevoljna mu rečem par besed, pa kot volek nad me plane, da se mu moram braniti, in pri ti priči so tüdi lonci zaropotali.“ — „Mi je prav žal; al ne more drügač biti: v nedeljo in v praznik ne.“ Ona: „Ne bodite vendar tak terdi; ne morem kühati in take posode mi nihče ne posodi; kaj ni sam Bog rekel, ako bi osel v nedeljo v kapnico padel, da se iz nje izleči sme.“ Jaz: „Bog ni nikoli rekel „v nedeljo“, ampak „v saboto“ in zatega voljo še enkrat in zadnjič: „Naj že bo jütri zjütraj, danes pa ne.“ Ona rezno: „Mož! moj gospod je pijomtar, — bo pa sam sem prišel“. Jaz: „Me bo veselilo poznati vašega gospoda; pa še bolje stori, ako domá ostane“ — ter ukažem Štefanu pod zapreti in za menoj v gostivnico zajterkat priti. — Komaj dober šterteljc ure priteče, kar priderví neki škric v gostivnico, ter vpraša terdo po „Ribničanu“. Me zagledavši pride bliže — in kdo je bil? Tisti pijomtar, ki mi je bil poprejšni dan ljülo vzel. Si mislim: Ti si mlin prinesel. Stopi pred me in me pisano pogleda, jaz pa njega tudi tako. Kar se mu hipoma obraz razvedrí, ter mi prav priljüdno in kar še več tüdi po slovensko dé: „Prijatel! ne zamerite, če sem vas včeraj razžalil; al postava je taka.“ Jaz: „In postave se moramo ne le samo natanko, temuč tudi pravično deržati.“ On: „Kaj pa da“ — in beseduje na dalje: „Moja gospá mi je pravila, da ji nočete loncov prodati.“ Jaz: „To ni rejs. Včeraj, kolikor drago, na cente in na vatle, — v nedeljo in v praznik pa ne. — On: „Včeraj jih nismo potrebüvali, pa sinoči je ona po nerodnosti vse lonce na tla telebila; zatoraj dajte mi jih, da brez jedí ne ostanem.“ Jaz: „Sem še vaši ženi in tüdi vam rekel, da v nedeljo in v praznik ne.“ — On razkačen: „Ribničan! sila kola lomi — pri tej priči ti zapovem, daj moji dekli odbrano posodo.“ Jaz pa pokličem gostinčarja in pa šišnega hlapca ter rečem: „Bodita tako dobra, z menoj na pod iti. Pridemo tjè. Pijomtar: „Kje je moja posoda?“ Jaz: „Nikjer ne — in na dalje govorim: ali prav tisto hočete imeti, ki jo je vaša žena si odbrala?“ On: „Prav tisto.“ Jaz: „Je ne morem dati, morebiti bi bili pa tüdi z drügo zadovoljni?“ On zarobljeno: „Prav to hočem imeti, ter reče dekli: „Mica! poberi jo in pojdi domú.“ — Jaz: „Počasi: vi ste mi včeraj po postavi ljülo vzeli, ni li rejs?“ On! „Se vejda.“ Jaz: „Ni rejs! vi ste si ji jo po sleparsko prisvojili, včeraj ni celó nič bürja frülila, ampak je sam jüg enomalo pihal — se obernem proti gostinčarju in hlapcu prašaje: „Ali ni rejs?“ Ona pa sta odgovorila enoglasno: „Rejs je rejs.“ — Jaz na dalje: „In vi velite, da ste mi po postavi ljülo vzeli? Čujte! jaz pa ravnam po božji, cerkveni in pa po cesarski postavi; za tega voljo vam pa danes drügega storiti ne morem, kot to-le: To posodo si je rejs vaša žena odbrala, pa posoda ni plačana in vi se priderznete pred plačilom jo od mene imeti; posoda je božja in pa moja; jaz pa mož beseda ostanem, da v nedeljo in v praznik ne. Tako lahko vejste, da danes posode za vas nimam! Zdaj zagrabim največi lonec izmed tistih, ki jih je bila odbrala njegova baba, in ga bütnem med drüge odbrane tako, da je tisti hip vse le — sama črepina. „Tako jaz ravnam — mu jo zadnjič zakrožim — če sem vam pa krivico storil, pa me pojdite tožit; se bom že odgovoril, sej danes še tükaj ostanem, ker po božji postavi vsaki sedmi dan in praznik počivam.“ — Pobral se je z dolgim nosom. — Jaz pa drugo jütro prav zarano „fük!“ čez Savo proti Samoboru. Slišal sem pozneje, ker takrat še ni vsak Ribničan tergovec bil in se torej naša roba v vsakem kotü dobila ni, da je mogel šest ür daleč, to je, v Zagreb poslati po lonce.

Pravo! pravo! pravo! zavpijejo vsi z enim gerlom, ter za kupice poprimši velijo: Živijo ujec!

Miha. Potem takem pa vi, ujec, tistemu ljubljanskemu pijomtarju, kterega ste gori omenili, nič dobrega ne privošite?

Ujec. Kaj mislite, da bom še za-nj molil! —

Vejste! pa tüdi ta je bosa, da bi bil „novičar“ slovenski jezik znajdel; ne! on ga je, kakor sem od umnih mož slišal, le obrüsil in pa opilil. Da se je pa slovenski jezik govoril še tüdi tisti pot, kadar še od „Novicarja“ ne düha ne slüha ni bilo, vam bom z resnično zgodbo dokazal. Čujte!

Vsak izmed vas gotovo misli, da je tlaki in desetini še le leta 1848 pervikrat zakljenkalo; pa ta je prazna; že pod cesarjem Jožefom ji je kljenkalo. Al saj znate, da se marsikaj tüdi zdaj zakasne in pri starem ostane. Tako tüdi pod Jožefom. Nekdanji grajšaki so nek zoper cesarjev blagi namen velik hrup vzdignili. Tù se spravijo trije možje iz naše dežele na noge, ter pregovoré ljüdstvo jim za potnino zložiti, da hočejo osebno brez vsega pôsa po potih, ki jih le sama ptica zná, k cesarju se podati in mu svoje nadloge potožiti. Dnarji so kmali sküpaj. Eden izmed teh treh dá svojega konja, drügi svoj voziček in tretji pa — nič ne, zato ker je toliko nemško razümel, kakor tù naš kovač ali pa jaz. Po dolgem in dolgem popotovanju dospejo na Dünaj, kjer živa düša slovenskega ni razümela. „No! zdaj pride na te versta — rečeta terda Slovenca svojemu pajdašu — tükaj se pa le ti obnašaj. Gostivnica se lahko najde brez vsega vprašanja na celem svetu; zato so že nekdanji centralisti skerbeli. Hlapec sprejme konja z vozičkom, ter ga pod streho spravi. Ko naši možaki v gostivnico stopijo, jih vre strežaj pita: „Bos šofens!“ Zdaj se oglasí naš nemškütar: „Nür trinken, trinken bajn, majn liper, lüstik zajn.“ — Streže se smeja in dalje vpraša: „Unt esen?“ Naš mož odgovorí: „Finf gülden stercen, draj gülden šmolcen.“ Strežaj ga debelo pogleda, se pomüza in gré. V pol üre je bilo vse na mizi. Prav do sitega so se bili najeli in po volji napili. Potem jo odrinejo k cesarju Jožefu in nazaj v gostivnico pridši grejo gledat h konju, ter vidijo, da tobak pije. Nato reče gospodar konja našemu nemškütarju, naj veleva kerme za konja. Ta zove: „Avsknet! avsknet!“ Klican pride, ter mu reče: „Fresen! fresen!“ — Avsknet pa: „Bos? bos?“ — pa se nista mogla nikakor razümeti. Na to vès togoten konjev gospodar zdihne rekoč: „Haj! haj! lepa moja krajnska dežela!“ — Avsknet odverne: „So! haj?“ — in mahoma prinese konju košek sená. — Iz tega vidite, da slovenščina ni „novičerjeva“ znajdba, in pa da se ž njo, če se le prav oberne, tüdi na Dünaji vse lahko opravi. Kaj so pa takrat naši možje tamkaj opravili, se ni nikoli prav za prav zvediti dalo. Vprašam vas zdaj le: ali ne bi bila üna dva Slovenca tudi brez nemškütarja prav tako — svojo reč na Dünaji opravila? (Dal. prih.)

Dopisi.

Iz Topčidera na Srbskem $^{27}/_{15}$. avgusta. Ljube „Novice“! Od več strani so mi moji prijatli gospodje doktorji pisali, ki mislijo v srbsko službo stopiti. Odgovoriti pa vsem ne morem; prosim povejte jim vse to-le:

„Dragi prijatli! Na Srbskem bote dosti sitnosti imeli, pa tudi dosti denarja, zakaj Srb v najmanjši bolezni precej po lekarja (zdravnika) pošlje; kirurgije skoraj ne bote čisto nič potrebovali, zakaj Srb se dá rajše s sabljo sekati kakor z nožem počasi rezati. Se vé, ako bi utegnila vojska biti, bo vse drugač. Porodničarstvo je čisto zanemarjeno; nikoli nihče vas ne bo na pomoč k težkemu porodu poklical. Stare priproste babe imajo vse to v rokah; in ako kdo lekarja k težkemu porodu pokliče, ne sme nič druzega storiti, kakor s porodnico se malo pogovoriti kako in kaj, njeni jezik pogledati, čelo potipati, žilo pošlatati in pa recept napisati. To vse storiti mora, drugač ni učen doktor; porodnice se pa nikamur in nikakor dotakniti ne sme; to oblast imajo samo stare babe. Ako se porod srečno doverši, lekarja častijo in dobro plačajo; ako pa se slabo izide, se gospodinu lekarju druga zagode. Se vé, da v teh zadevah bo treba krepko na noge stopiti, stare babe odverniti in neumno turško sramoto zatreti. — Povem vam, da tukaj je vsega obilo in narod je dober, prijazen, se vé, izobražen ni, tudi se izobražiti ni mogel, kakor vam je znano; al tudi pokvarjen ni; ampak krepak je, blagodaren, hvaležen in kaj pobožen. Je pa tudi bogat, da mu ga para ni; denarja ima čuda. Srebro in zlato treh carstev ima on v rokah. Srbkinje imajo zlate glave, zlate vratove in roke; Srbi pa zlate perste, sreberne puške in hanžare (**Анжаре**), in mošnje polne rumenih cekinov in debelih ruskih rubeljev. Narod je trezen, nisem videl še pijanega človeka na Srbskem, pa tudi ne Srba, da bi nezmerno pil ali jel. Za Srba je dosti za dan kos kruha, česnova ali čebulna glava in pa čaša vina ali rakije. Brez čebule in česna pa Srb skoraj živeti ne more, to je njegova pečenka; ako ima to, pa še malo poprike, misli, da nič boljega ni na svetu in se za kuhano jéd ne zmeni; lahko živi brez nje tedne in mesce. Tudi nisem vidil na Srbskem nobenega berača, ne vem ali jih ni ali kaj? Srbski narod ima še res mnogo slabosti in napak, ki so mu od turške sužnosti ostale, in pozná se mu močno, da je mnogo let težki jarm nosil; v malo letih bo pa zlasti pod sedanjim knezom, ki za-nj prav po očetovsko skerbí, gotovo vse te napake otresel, zakaj lepo je začel napredovati v vseh rečeh in na vse straní. — Prijatli! mladi ste še vsi; kar za mano smuknite, da se po lepi Srbii ne bojo negnjusni judje zaplodili. Komur se ne bo dopadlo, (zakaj brez sitnosti tudí tù ni) zná jo nazaj pobrisati; vrata so mu zmirom odperte. Povem vam pa, da tukaj bote morali kaj priprosto živeti; zakaj zabav ne bote nobenih imeli kakor ste jih po mestih navajeni. Slišali bote pa povsod dudle dudlati, gaide in gosle brenčati, kolo plesati, pesme popevati in drugo veselo narodno radovanje. Vedite, da je narod skoraj tak, kakor ga je Bog vstvaril; nima ne nemške kulture ne francozke politure, častí pa zvesto in moli svojega Boga, časti in brani svojo vero, svojo bogato, lepo zemljo in svojo kučo slamnato. Nemško-francozka kultura je dozdaj še samo do Belega grada pripsala, dalje naprej ni mogla. V Belem gradu se pa že dobí nemško-francozka kultura (krinolina) po judovskih štacunah na prodaj, in judovske žene in žene nemških krojačev se vlačijo po Belem gradu kakor kadí široke, tudi se vidi včasi kak frak po ulicah ferčati. Pa hvala Bogú! Srbinke so zveste svojemu narodu in ostanejo pri svoji stari, dragi in lepi šegi. Za Božjo voljo! možki tukaj še tako vsi grozno široke hlače nosijo; ako se bojo še ženske širiti začele, ne vem kaj bo? — Ne smete se pa prestrašiti, ako bote v Beli grad prišli in živež in kvartir po oštarijah dosti dražji dobili kakor na Dunaji; vedite, da je po oštarijah zato tako drago, ker oštirjem se dopada, pri vsaki reči vsaj pol dobička imeti in pri ptujcih še veliko več. Tudi pôsli so po Belem gradu grozno dragi; najmanjša dekla ali hlapec ima zraven živeža po 10, 12 do 14 gold. srebra na mesec. — Vsaki srezk lekar ima 1000 gold. letnega plačila; on pa mora svoj srez s potrebnimi leki (zdravili) preskerbeti, in po srezu koze staviti; toda oboje (zdravila in cepljenje koz) morajo ljudje lekarju sami gredoč plačevati, kar mu lep denar prinese. Lekar pa mora podnevi in ponoči k vsakemu bolniku svojega sreza iti; poti mu reveži ne plačujejo, zdravila pa. Po Srbii se ni treba bati ne tolovajev ne tatov, ti so pri meni v Topčideru, iz vseh krajev Srbije, Bosnije, Černegore itd. itd. Po Srbii greš brez vse skerbi podnevi ali ponoči, nič se ti ne bo zgodilo, tudi v Belem gradu se nikoli nič ne vkrade. Srezovi so pa ti-le prazni:

1. Karanovarski	srez,	okrožja	Čačanskega.
2. Mlavski	„	„	Požarevačkega.
3. Lepenirski	„	„	Kragujevačkega.
4. Kragujevački	„	„	
5. Jasenirski	„	„	
6. Porečko-rečki	„	„	Krainskega.
7. Klučki	„	„	

8. Podunavski srez, okrožja } Smederevskega.
9. Jasenirski „ „
10. Paračinski „ „ } Čuprinskega.
11. Resavski „ „

Nekteri srezovi imajo svoje ime po mestih, drugi po rekah, vodah in hribih. Najboljši srezovi so gotovo: Kragujevački, Paračinski, Kapanovački, s sedežem v mestih. Posebno Kragujevaca, Slovenci! ne pustite ptujcom, ampak udarite se serčno za glavno mesto lepe Srbije! Tudi za Paračin se potegnite; kdor pa žlahno vinsko kapljo ljubi, naj je ne pusti srezov v Krainskem izpred oči; tù raste žlahni Negotinec, pred kterim naj se tudi ogerski bahač Tokajec skrije. Sploh so vina srbske dišeče kakor vijolice, sladke ko mleko, in močne kakor je močan sam narod srbski; prodajajo ga deleč po svetu, pa na daljnem poti dobijo ogersko ime.

V Srbii je bila letos grozna vročina in grozna suša; sonce je žgalo kakor ogenj; take vročine tudi na Laškem nisem terpel kakor letos tukaj; vse je zgorelo, travniki so rujavi, kakor da bi jih popalil, in drevesa in hoste so kakor mesca oktobra. Kaj lepo je vse rastlo, koruza je bila lepa, da še nikoli take vidil nisem; zdaj pa je suha, in pravijo, da je ne bo nič; tudi krompir, fižol itd. je suh. Pa kako bo rastlo, ker dežja še ni bilo, kar sem jez na Srbskem, to je od 23. maja do 26. avgusta, kterega dné je res lepo dež namočil in saj polno grozdje, zelje, repo, korenje itd. ljudem rešil. Pravijo, da bo pšenica, ki je letos močno obrodila, draga, zato ker koruze itd. ne bo dosti. Sadje vsake baže je pa letos polno, da bolj biti ne more; drevje kar stoka pod veliko težo; slive (češplje) so obrodile, da na Krajnskem in nikjer drugod še nikoli tako polnih, tako debelih in sladkih vidil nisem. Toliko danes; bom kmali kaj druzega pisal. Se vé, kdor na Srbsko pride, je povabljen k meni v Topčider.“ Dr. Kovač.

Maribor 1. sept. B-ki. Minulega mesca predzadnji petek je nas tukajšne Slovence iz nenada vesela sreča doletela. Počastil je nas s svojim prihodom ščit in ljubljenec slovenskega naroda gospod deržavni poslanec dr. Lovro Toman. Obiskal je našo mlado „čitavnico“ in z navdušljivimi besedami okrepil pričujoče članove. Popoldne se je nekoliko nas povabljenih po gospod dr. Dominkušu sošlo v vinogradu v gornji Pulskavi. Naši pevci so pokazali, da so v kratkem dobro napredovali. Čuli smo mnogo navdušljivih slovenskih pesem. Med drugimi važnimi besedami spregovori gospod dr. Toman: Gospodje! mar mora nam biti za pravice naroda, toda potreben je še bor za nje. Glejte gêslo Vaših trudov v imenu vašega prijaznega mestiča! Obljubim vam pesmico za to. Teden pozneje dobimo to-le pesmico:

Mar i bor.

Pravice naroda nam ščit in var,
Pravice naroda nam skerb in mar,
Pravice naroda vseh sreč izvor,
Pravice naroda naš sveti bor.

Če se spoštuje naša sveta stvar,
Za mir in sprav s tujci nam je mar;
Če stavi pa nasprot se njih upor,
Naj vname se za dom junaški bor.

Zalo priseže vsak al mlad al star:
Da mu za srečo roda zmir je mar,
Zato si voli rodoljubov zbor
Za mesto geslo svoje: mar i bor!

Hvala vam navdušeni pesnik in junaški branitelj za pomenljive ove besedice.

Iz savinske doline 1. sept. ☺ S serčnim veseljem vam naznanjam, da se je te dni gosp. Černetu zahvalnica poslala z več kot 400 podpisi iz boljih stanov, večidel županov in občinskih svetovavcov, tergovcov, duhovnov, doktorjev itd. Govor, ki ga je gosp. Černe 27. junija v deržavnem zboru govoril, je globoko segel v serce vsakemu poštenemu Slovencu, ki še kaj mara za čast in poštenje svojih rojakov; vsaki si misli, oj, da bi ne bil gosp. Černe zastonj govoril! Da bo ta zahvalnica bôdla naše uradnike in dopisune naše preljubeznjive „Tagespošte“, „Triesterce“ in „Preše“, je gotovo; za te časnikarje besedice nimam; uradnikom slovenske kerví pa bi svetoval, mesto gnjusnega zaničevanja maternega jezika naj raji vsaki dan saj eno uro v njem se vadijo, da bi jih ukazi viših uredov, da morajo slovenske uloge prejemati, in jim v ravno tem jeziku odgovor dajati, kadaj v zadrege ne spravili. Ložje bi sploh svojo dolžnost izpolnovali — pa bolje bi bilo njim in nam.

Iz Libelič na Koroškem 9. avgusta. Kakor smo veseli bili, da nam je mili Bog blagoslovil ozimino, tako smo poterti sedaj, ko nam strašna suša žuga zamoriti vse poljske pridelke. V nekterih krajih, kakor na Suhi, so turšico sèm ter tjè že posekali, ker je vsa rujava in suha že bila. Le v nekterih za gorami ležečih krajih ni suša tolike škode napravila. V en tak srečen kraj Vas drage „Novice“ danes peljem: v lep terg Guštajn, in veste zakaj? Sploh se teržani v celó čisto slovenskih krajih svojega milega maternega jezika sramujejo in le nemški kramljajo; al kako? Ako jih slišiš, se moraš smeha za trebuh prijeti. Vse drugače se pa verli Guštajnci obnašajo. Iz Štajarja pelje med velikimi gorami lepa cesta, poleg ktere vedno mermra potok Mišec, v lepi in prijazni terg Guštajn. Teržani so zlo delavni, verlo štacunarijo in si tudi veliko denarca v fužinah zaslužijo. Akoravno se tudi z Nemci veliko pečajo in nemški še koj dobro in gladko marnovajo, svojega maternega jezika se vendarle ne sramujejo, ker vejo, da je toliko vreden ko nemški, ter so zvesti sinovi premili svoji majki Slovenii.

T. M. Štantetov Šentvidski.

Iz gornjega Goriškega 25. avgusta. *(Spominek nemške kulture)*. Ljube „Novice“! naj Vam tudi jaz podam drobtinico, kaj pri nas nemška kultura dela. Pred kratkem od svojega najboljšega soseda povabljen, da bi sv. Donata slovesno obhajali, zapustim svoj dom in se zgodaj v jutro na pot podam. Po prijaznem bregu med žlahnimi vinskimi terticami zamišljen grem; al ko bi trenil, me predrami gromoviti glas možnarjev. Kaj pomeni, vedil nisem. Komaj pa k sosedu pridem, že zvem, da bo jih dvoje prišlo k poroki. Prav tako, sem sam pri sebi djal: „Mnogo si že od „bindischpichlerskih“ gostij slišal, znabiti boš od njih tudi kaj vidil.“ In nisem se ukanil. Okoli devetih se ženin in nevesta v kočii pripeljata, svojo spoved opravita, k božji mizi poklekneta in v molitne bukve gledata. Nevesta prosta slovenska hči, prav po zimsko oblečena, si je prinesla senčnik (parazol). — Kaj zlodja! viš! viš! sem si mislil: Samo eno edino leto je bila na Nemškem točarica, in že jo je vso nemška kultura oblizala. — Rad bi jo bil baral: boš si tudi to solnčno marelico deržala, kadar boš kravam in svinjam stregla, turšico okopavala, vodo nosila itd.! — Kjer pa sem že od gostije nekaj povedal, vam pridenem še gostovansko povabilo, ktero mi je pridni šolski učitelj v roke položil. Glasí se tako *):

„Wertheste Herr und Frau M—ze! — Vergebens ersuche, Sie unterthänig, so gefählig in betrefe, das anna Sch.....l und Johan J...r, zu Hochzeit faflich einladen und auch die Schwester Maria Amts zu erscheinen, den 9. Februar in Jahring Verehelich in Schutze Gottes uhm 9 Uhr Kublician abschlüsse werde, so wünschen wier und andere Gäste in die gesälschaft ein zu schlüssen erscheinen werde,

Inden Sie recht Hörzlich Grüsse,

Elisabeth Sch.....l

Verbleibe mit aller

ergebene anna. Achtung Braut“

Ljube „Novice“! to je tista nemščina, ktera je maslo „nemške kulture“ v slovenskih šolah. Kaj ne, da bi človek

*) Priložim Vam v izvirnem spisu to glasovito povabilo, da jo, kdor hoče, lahko sam ogleda. Pis.

lahko grižo po nji dobil! V serce so me pa veselile zlate besede, ktere so svetli lavantinski knezo-škof v letošnjih „Drobtinicah“ na strani 283 vsem nemškutarjem za darilo ponudili. „So neumni starši“ — tako se glasijo njihove spomina vredne besede — „ki svojo deco (svoje otroke) zato v šolo dajajo, da bi se neumšine naučili ter mislijo, da je dobra šola taka, v kteri se deca neumškovati prav debelo učijo, čeravno poleg nemškovanja Boga, očeta in matere svoje pozabijo. Taka gola neumškutarija v šoli je morija žlahnega serca in pa blagega slovenskega duha. Iz takih nemškutarskih šol prirastejo mladi bahači, pa stari berači, perteni kmetiški gospodje, pa slabi orači, in gospodarji za jokati.....“ Živi jih Bog! svetlega knezo-škofa, vse časti vrednega gospoda Antona Martina, kteri teme neumšine s svojim močnim duhom preganjati ne nehajo. Pomagajmo Jim tudi vsi mi, ktere je draga slovenska mati pod svojim sercom nosila! Tako želi, da bi se zgodilo, nekdaj Černogorski.

Iz Predvora na Gorenskem 30. avg. Poslali smo danes iz gorenske strani našemu poslancu in iskrenemu zagovorniku v državnem zboru, blagemu gospodu dr. Lovru Toman-u zahvalnico, ki jo je podpisalo 953 domoljubov vseh stanov in mnogih županij, med kterimi se nahajata tudi dva deželna poslanca: žlahni gosp. baron Anton Zois in visokočastiti gosp. Janez Toman, dekan moravški. Če bi bili hotli še čakati, bi bili lahko še toliko podpisov dobili, ker jih še vedno nabirajo. „Krí ni voda — pravi med drugim zahvalnica — ogenj je vroč, voda mokra; otrok svojo pravo mater čez vse ljubi; tako je Stvarnik postavil. Kaži otroku še tako nališpano gospó; otrok bo le h svoji pravi materi hrepenel, če je tudi revna. Kdor sladkih glasov svoje matere ne posluša, je človeško natoro slekel“ itd.

S. Robič.

V Kranji 31. avg. ✝ — Razglasilo se je že večkrat po „Novicah“, da je našemu mestu obljubljena nižja gimnazija. Očetje našega mesta so res dolgo časa potrebovali, preden so spoznali dobroto teh šol za mesto in za okolico, čeravno tudi prezreti nočem, da dosti obilni stroški, ki so jih na-se vzeli, so jim prizadjali mnogo prevdarka, in sedanjemu gospod županu gré čast in hvala, da se je iskreno lotil te naprave. Al sedaj je novo šolsko leto že pred durmi, in še ni sluha ne duha o začetku naše gimnazije! Žalibog, da še zmiraj v naši dragi Avstrii vse tako po polževo gré, preden pride reč od Poncija do Pilata. Naj bi pomislili gospodje, da mesec september je nastopil, in da konec tega mesca se je treba vpisati v šole. Še enkrat menda saj ne bo treba dokazovati, da je naši deželi treba še ene gimnazije kakor ribi vode. Naj samo pomislijo, da je na Avstrijanskem gimnazij precej čez dve sto, in da ste na Krajnskem same dve za več kot 400.000 ljudí. Da je drugod po primeri toliko gimnazij kolikor pri nas, bi jih cela Avstrija še 100 ne imela! To so splošni statistični broji. Druge pa naj poiše vsaki v letniku ljubljanske gimnazije. Vsi razredi so prenapolnjeni; kako je mogoče nadzirati mladež, kako mogoče, z zaželjenim uspehom učiti, kako je mogoče, sploh znanje dijakov natanko presojevati, kakor zahtevajo postave in vest človeška. Jaz mislim, da je nemogoče. Naj bi se toraj dalo Kranju, kar se mu je obljubilo, in to nepomudno, ker vsako zatezanje je škodljivo. Naj se pa tudi pomisli, da želimo le mož, ki so naši, z nami, in za nas, — da želimo ravnateljstvo v rokah moža, ki je pravičen narodom, in da nas Bog obvaruje tacih, kterih značaj je le-ta, da so — brez značaja. To je naša želja, zraven pa upamo, da ne bo glas vpijočega v puščavi, in da ne bomo morali čakati izpeljavo tako važne reči ad calendas graecas.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. *(Iz državnega zbora.)* V poslednjih „Novicah“ je bilo povedano, da obe zbornici ste sklenile na naznanilo gospod državnega ministra Schmerling-a o razpustku deželnega zbora ogerskega Njih Veličanstvu adreso (pismo) pokloniti. Gospôska zbornica se je lotila tega dela 27. dan p. m. in ga že ta dan tudi končala, zbornica poslancov je 28. dan p. m. začela svoje dela, pa ga do danes (3. sept.) še ni dognala. Govori zlasti v zbornici poslancov so bili obširni in važni; šlo je, čeravno nekteri tega nočejo priznati, za to: ali naj se ministerstvu za njegovo postopanje o ogerski pravdi izreče zaupanje ali ne. To pa je naravno naneslo, da se je v pretres vzelo sploh obnašanje sedanjega ministerstva. Zato ni bilo čuda, da ko so eni nameram ministerstva navdušeno hvalo peli, so drugi nezaupnost mu očitno razodevali in dokazati si prizadevali, da ta pot centralizma, ktero je ministerstvo nastopilo, ne pelje k zveličanju Avstrije. To pa je gosp. ministra Schmerling-a napotilo, da je proti koncu splošnih pomenkov sam besedo poprijel in z zgovorno besedo upravičiti si prizadeval ministersko ravnanje. O takih obširnih obravnavah posebno živo čutimo zadrego premajhnega prostora, da nismo v stanu svojim bravcom vseh govorov od konca do kraja podati, ampak moramo vse bolj le na kratko deržati. Tužnega serca pa rečemo, da vsi govori poslednjih dni, ker se ne kaže, da bi prenapete brambovce centralizma in nemškutovanja le za las volja bila odjenjati od svojih zahtev, niso k spravi in porazumljenju celó nič pripomogli, marveč so še le povekšali pregrajo, ki loči stranko od stranke, narode od narodov. Al podajmo se v državni zbor in čujmo, kaj se ondi godí.

27. dan p. m. je zbornica gospôska se posvetovala o adresi za cesarja. Gosp. grof Auersperg Anton, ki je napravil načert tega pisma, je razložil vodila, kterih se je odbor o nji deržal. Zoper adreso sta govorila Palacky in grof Leon Thun (nekdanji minister). Palacky (iz Českega) hvali sicer domoljubje Ogrov in njih blage namene; al tega, kar so storili, ne more hvaliti. Vendar z načertom adrese ni nikakor zadovoljen, ker tega, kar je vlada Ogrom odgovorila, ne more poterditi. V nobenem vladnem pismu se tako očitno ne kaže njeni centralistični namen kakor v tem; ker pa v vseh nenemških deželah dobro vejo, da centralizacija je nemškutarija, tedaj je lahko zapopasti, kako neveljni bojo Ogri tako adreso sprejeli, in vendar nam more vsem na tem ležeče biti, da se Ogri z nami spravijo. Kakor je dandanašnji naš stan, ni upati, da bi poslanci vseh dežel avstrijanskih prišli na Dunaj; tedaj bo le nemška večina razsojevala o zadevah vseh narodov našega cesarstva, in čeravno spoštujem nemško večino, vendar — — — Pri teh besedah ga ustavi predsednik in mu velí, naj ostane pri reči, za ktero gré. Palacky odgovorí, da je pri reči. Predsednik zaverne, da ni. Palacky omolkne. Predsednik vpraša: Ali ste končali? Palacky se vsede in — molčí. Ravno taka se je zgodila grofu Thun-u. Grof Thun se je spustil v občni pretres adrese, je med drugim rekel, da ta pot, ki jo je vlada nastopila za izpeljavo naše ustave, se njemu in mnogim njegovim prijatlom ne zdí prava in da s silo se zastopniki vseh dežel nikakor ne bojo dali pripeljati v naš državni zbor, za kterega nagnjenje čedalje bolj pojemlje kakor naraša. V čem so Ogri največ grešili? V tem, da so poleg samo unanjih oblik pozabili bistveno in potrebno stvar. Tako je tudi pri nas. Grof Thun je hotel obširneje pretresati po njegovem mnenji napačno obliko cele adrese. Al predsednik mu tega ne dovoli, ter vpraša zbornico, ali grofu dovoli o tem govoriti? Ker ona po večini glasov reče, da ne, se vsede in — molčí. Govorili so potem še mnogi zborniki nasvetovaje tù in tam popravke v adresi, ktera je nazadnje tako-le obveljala: „Vaše c. k. apost. Veličanstvo! Gospôska zbornica deržavnega zbora, žalostna zavoljo prigodb, ki so Vaše Veličanstvo prisilile, proti ogerskemu deželnemu zboru ostro ravnati, je z dolžnim spoštovanjem zaslišala, kar je ministerstvo po ukazu Vašega Veličanstva zbornici povedalo. Na dve strani smo v tem terdno voljo

vladarjevo hvaležno spoznali, ki varuje svoje dedne pravice, pa tudi hoče ostati na ustavni poti in varovati pravice svojih ne ogerskih narodov. Mi čislamo miroljubje, ktero vkljub terdovratnemu uporu še zmiraj pot prihodnji spravi odperto derží. Ponavljaje slovesno obljubo, vsako razžaljenje cesarske častí in vsak napad na edinstvo in na obstoj cesarstva krepko zaverniti, upamo, da ta obljuba kot resno svarílo ne bo v ogerskih okrajnah prazen glas. Da bi pač unstran Litave bratinstvo se spet izbudilo, ktero nas navdaja, in ktero nam je vez, ki jo spoznanje vzajemnega blagostanja in slavne dela nasprotne pomočí in varnosti že sto in sto let vežejo okoli vseh rodov Avstrije."

Zbornica je po tem še sklenila, naj to pismo predsednik z dvema zbornikoma cesarju pokloni, kar se je zgodilo 29. dan t. m. Presv. cesar je sprejel pismo z velikim veseljem.

28. dan p. m. je zbornica poslancov vzela svojo adreso do cesarja v pretres. Zbornica je bila ta dan polna poslušavcov; vse je bilo radovedno, kaj se bo tù govorilo, ker vedilo se je, da tako ob kratkem kakor zbornica gospôska ne bo zbornica poslancov rešila svoje naloge. Že pervi dan so se oglasili Smolka, Wenčik, Stanek, Dobrzansky, Petrinó, grof Potocki, grof Clam-Martinic, Brauner, L. Rieger, Klaudi, Szemelovski (večidel vsi Poljaki in Čehi), da bojo govorili zoper adreso, — Pillersdorf, Wiesner, Waser, Hasner, Litvinovič (večidel Nemci) za adreso.

Dr. Iskra, ki je v odboru izdelal načert adrese, stopi sedaj na oder in zagovarja poslancom že pred dvema dnevoma izročeni načert, kterega poglavitne točke so: Zbor obžaluje, da je deželni zbor razpušen v Peštu, — poterjuje pa, da razpustek spada v pravico cesarjevo in da je bilo to neobhodno potrebno, — deržavni zbor ne more pripustiti, da zatega voljo, ker deželni zbor ogerski ni poslal poslancov na Dunaj, bi deržavni zbor zaderžan bil v svojih ustavnih pravícah, — zbornica poslancov hoče celokupnost deržave po ustavni postavi od 20. okt. l. l. in 26. febr. t. l.; le na tesno zvezo vseh posamnih delov se opira ravnopravnost in autonomija, duševni in materialni napredek, — zbornica se raduje, da je terdna volja cesarjeva deržati se ustave, zato je prav, da so se odbile ogerske postave od leta 1848; — zbornica željno pričakuje poslancov, ki jih zdaj še ni v deržavni zbor; če jih pa ne bo, hoče ona sama delati kar je prav in treba."

To so poglavitne točke adrese, ki jih je izdelal za to postavljeni odbor, v kterega nemški centralisti niso nobenega izvolili, ki ni njih stranke.

Potem so začeli poslanci govoriti po redu, kakor so se dali zapisati. Povedati moramo, da znani predsednikov zvonec je tabart počival in da se nobenemu govorniku ni beseda pregriznila.

Začel je pervi dr. Smolka in govoril je blizo takole:

„Čez nekaj dní bo 13 let, da se je imelo, kakor danes, v avstrijanskem deržavnem zboru o ogerskih zadevah govoriti. Prišli so takrat poslanci od ogerskega deželnega zbora, da bi se porazumeli zastopniki avstrijanskih narodov o tadanjem neskladu (navskrižnih rečeh), ter so prosili za vstop. Opravilni red je bil nasprot in oni so bili odpravljeni. Sledila je na to domača vojska, strašno prelivanje kervi in vsa reva, ktero bodo še naši otroci čutili. Povestnica je razsodbo izrekla o glasu (votum) 19. septembra 1848 ter djala: Ako bi bil tisti glas drugačen, bi se bili z Ogri pomirili", in djal bi, da je pomiritev bila mogoča. Kri bi se morebiti ne bila prelivala; mlada svoboda bi se bila ojačila. Tega ne spominjam, kakor bi hotel komu očitati, da je kriv onega glasa; ampak ker smo danes spet v ravno takošnih okoliščinah.

Že tudi takrat so mnogi spoznavali, nekteri iz prave previdnosti, drugi po naravnem svojem nagonu, da je bila ta stvar neizrečeno važna. Neki minister je rekel tedaj iz govornice: „Zadeve ogerske so pravo življenjsko vprašanje za Avstrijo; one odločujejo o avstrijanski sreči in nesreči." Al tisti minister je že tedaj poleg neke sporočene sisteme, ktero je doslednje izpeljeval, iznajšel edino pomočni recept, ki Avstrijo rešiti more. Glasí se: „Vse avstrijanske dežele, tedaj tudi Ogersko, morajo se stopíti v eno deržavo; morajo se usredotočiti (centralizirati)."

Začelo se je tedaj ravnati po dragem receptu, stalo (koštalo) je to ravnanje 2000 milijonov; al kako se je blagostanje Avstrije pospešilo, lahko vidite, kamor se koli ozrete.

V enakih okolišinah se nahajamo tudi danes. Ministersko poročilo nam je predloženo. Stvar je na vid čisto lahka. Najprosteja navada spodobnosti tirja od nas, da na poročilo odgovorimo; al vendar ima stvar v sebi preveliko, načelno važnost. Tehten bo Vaš glas v tej stvari na vagi prihodnje avstrijanske osode, ako se bo sploh glas narodnih zastopnikov kaj spoštoval, in ako ima vladi kako merilo biti za dalnje njeno ravnanje; tehten bo, čeravno nič vezavnega za Ogre ne sklenete, kar tudi ne morete.

Saj tukaj ne gré za golo obliko, tudi ne, da se javi samo udanost do Nj. Veličanstva; temveč gré zato, ali hočete ministerstvu zavolj njegove proti Ogrom rabljene politike izreči zaupanje ali nezaupanje. Hočete li ministerstvu reči, da naj se derží še zanaprej pota, kterega je nastopilo; ali mu zaklicati, da naj odstopi od tega pota, ker vodi v pogubo. To je moje živo prepričanje, in zato tudi moja sveta dolžnost, da povem: ta pot vodi v pogubo! Po tem potu se ogersko vprašanje ne reši, vsaj na zadovoljnost ogerskega naroda ne; pa dokler se to ne zgodí, bomo zastonj upali, moja gospôda, da se naša ustavnost razvije, deržavno denarstvo uredi, nakladi zmanjšajo in blagostanje razcvete. Kakor pred 13 leti, stojí tudi zdaj naša prihodnost pred vratmi te zbornice.

Premislimo tedaj, moja gospôda, mirno, hladnokervno, pa tudi vestno in odkritoserčno, kaj imamo storiti, da bo tudi tisti, kteremu bi prihodnost kazala, da resnobne, važne sedanjosti ni razumel, reči mogel: „Odpusti Gospod, mislil sem, da bo prav!"

Predloženo nam je tedaj ministersko poročilo, in zbornica je sklenila, odgovoriti z adreso do Nj. Veličanstva. V tem oziru imam pregovoriti, da mislim, da to ni ne poročilo ne ogovor od Nj. Veličanstva. Skladam se popolnoma z izvestnikom, ki je rekel, da ono po obliki ni cesarsko poročilo, al ne skladam se ž njim, ko pravi, da je po zapopadku. Ne motijo me v tem besede: Po ukazu Nj. Veličanstva itd., ker v ustavni deržavi ministerstvo, kar koli storí, storí le po oblasti, ki mu je po vladarju podeljena, tedaj po ukazu Nj. Veličanstva. Cesarsko poročilo že zato ne more biti, ker se v njem dosedanja, proti Ogrom rabljena politika opravičuje. Mi si vsaj ne bomo domišljevali, da se bo Nj. Veličanstvo pred nami opravičevalo; al opravičuje se in more se opravičevati ministerstvo pred narodnimi zastopniki. To ministersko poročilo tedaj ni nič druzega, ko ministersko opravičevanje zavolj politike proti Ogrom rabljene, še več, ono je ministerski program (odkritje načel) in iz tega obzira sme vsaki, mi smo pa celó dolžni, o njem odkritoserčno svoje mišljenje povedati. Sploh pa obžalujem, da ministerstvo vsaki čas, kadar obglasi kako proti Ogrom storjeno naredbo, pritakne ime Nj. Veličanstva. V ustavnih deželah je načelo: Vladar ne more krivo storiti — pravna domišljija, ki je neogibno potrebna za vzderžanje vladarjeve častí. Ker to ministersko poročilo ne zapopada druzega, ko opravičevanje in ministerski program, zdí se mi, da je vladarjevi časti celó nevarno; zakaj ministerske programe, in celó za nedotakljive izrečene načela smo vidili zadnjih 13 let, da so se spremenjevali, kakor luna; zato naj se sklicovanje na vladarja v takih rečeh za zdaj in za vselej opustí. Ker v ustavni deržavi kar koli Nj. Veličanstvo vladaje storí, storí vse po predlogu in nasvetu svojih ministrov, ki so tudi sami odgovorni.

Večkrat sem že svojo misel izrekel, in ministersko poročilo me je v nji poterdilo, da mi nismo ne ožje deržavno svetovavstvo; ono pravi, da Erdelj ne spada pod ogersko krono; pa vendar tudi v naš zbor ni poklicano; ministerstvo samo nas je spoznalo le za ožje deržavno svetovavstvo, tedaj so ogerske zadeve vsakakor takošne, da jih samo ogerski zastopniki, porazumevši se z ogerskim vladarjem, obravnovati in vrediti morejo.

Ako se tedaj vkljub vsemu temu spustim v pretresovanje ministerskega poročila, tega ne mislite, moja gospôda, da se s tem Ogrom za zagovornika silim. Slabo bi bilo za Ogre, če bi se ne znali sami bolj braniti, kakor jih jaz zamorem. V pretresovanje se spušam samo zato, ker bi se, kakor sem že opomnil, ministerstvo v svoji ogerski politiki rado opiralo na pohvalo tega zbora. Prevelika važnost teh djanj je nagnilo, zdi se mi, ministerstvo, obznaniti jih narodnim zastopnikom neposredno, misleč, da menda ni dosti, da jih izvemo še le iz časnikov, kakor se nam je ravno pri pervi in drugi ogerski adresi godilo.

Menim tedaj, da ministerstvo s tem poročilom ni imelo druzega namena, kakor da mu ta visoki zbor njegovo ogersko politiko poterdi. Jaz se s to politiko ne skladam. Ali parlamentarna spodobnost mi dozdaj ni dopuščala, da bi bil v dosedanje pohvaljevanje mešal svojo glasno nezadovoljnost; zato poprijemljem z veseljem današnjo priliko, da izrečem tudi mnenje tistih členov tega zbora, ki ministerske politike na Ogerskem ne poterdujejo, ker jo deržé za pogubno.

Spuščaje se tedaj v presodbo ministerskega poročila in nagibov: zakaj je ministerstvo proti Ogrom tako ali tako ravnalo, moram še pred povedati, da kakor izvestnik ne dvomim tudi ne jaz, da vlada ima pravico razpustiti ogerski zbor. To je pravica, ki je nikdo ne more pobijati. Toda vpraša se: ali ni ravno ministerska politika kriva, da se je zbor razpustiti moral; iz tega ozira hočem ministerske nagibe pretresti, tem več, ker se s temi nagibi iz mnogoterih ozirov ne skladam.

Kar ministerstvo toži, da na Ogerskem kupčija in obertnija zastaja, — da unanji tergovci ogerskim ne upajo, — da je vera v pravosodje omajana, — da je v občinski, županijski in deželni upravi vsled zle rabe samopravlja razujzdanost nastopila: to — pravi govornik — da ni vse popolnoma res; da kupčija ni manj živa, kot je bila preteklih 12 let; pa če sèm ter tjè zastaja, ni ogerska ustava temu kriva, ampak ravno to, da se vlada z Ogri še zmirom ni umirila, zakaj največa neprijateljica kupčii in obertnosti — pravi — je ravno negotovost deržavnega stanja. Vzrok neredu, ki je nastopil v upravi, tudi ni toliko ogerska ustava, kolikor bolj to, da ustava ni popolnoma nazaj dana, ampak so ostale v zemlji še zmirom oblasti stare sisteme; tako je nastal med temi in onimi veden prepir, čigavo je to ali ono opravilo, ter se je bilo v taki zmešnjavi neredov težko ubraniti.

Vlada je res — pravi govornik dalje — ogersko ustavo povernila, al z nekim priderškom, namreč da ogerski deželni zbor ne bo več davkov in vojakov sam dovoljeval; al to je — pravi — ravno poglavitna stvar, ta pravica je ravno bitje cele ogerske ustave. S čim pa opravičuje vlada ta prideržek? Ona pravi, da je ogerska dežela svoje pravice zgubila, ker se je leta 1848 in 1849 spuntala.

Pretresimo — pravi govornik — to stvar natanje. Deržavopravne razmere ogerske dežele proti Avstrii so ustanovljene na pogodbi, ktero je nekdaj ogerski narod prostovoljno s previšnjo našo dinastijo dogovoril. V tej pogodbi ni izgovorjeno, kaj naj se zgodi, ako ena ali druga stran ne bi hotla svoje dolžnosti izpolniti. Ima se tedaj taki primerljej soditi po splošnih pravnih pravilih. Tu je mogoče samo dvoje. Ali pogodba za obé strani prestane, ali pa se tisti, ki jo prelomljuje, prisili, da jo izpolni. Vzemimo tedaj, moja gospoda, tako, da so Ogri hoteli pogodbo enostransko prelomiti, pa da jih je vlada premagala in zdaj da jih sili, da izpolnijo pogodbo. Ali Ogri nič druzega ne tirjajo, kakor to in ravno to; ker, moja gospoda, ako bi ne bilo tako, morate pripoznati, da je mogoče, da narod celó brezpraven postane, — da se osvoji (prevlada), pa da se ž njim ravna in gospodari po goli samovolji. Da, moja gospoda, take deržavopravne načela se nahajajo morebiti v srednji Afriki; al v izobraženi Evropi jih gotovo nobeden človek več ne spoznava. Če se napomenijo sklepi debrečinskega zbora, ne tajim, da so hudo grešili zoper cesarstvo, da so zaslužili ojstro kazen; al prašam Vas, moja gospoda, če pooblaščeni svojo oblast prestopi, jeli razdene s tim tudi pooblastnikove pravice? Jeli pač mogoče, da je s tem, da so nekteri poslanci svojo oblast zlo rabili, pravica celega naroda poginila? In kaj ne vemo, da se niso vsi pod ogersko krono živeči prebivavci puntali. Vlada sama je večkrat izrekla, da je to bila samo neka mala stranka. Ta naj se kaznuje, kar se je tudi dovolj zgodilo, ne pa celi narod, najmanje pa tisti, ki so se puntu celo upirali, kakor Hervatje, Serbi, Rumuni, Slovaki.

Če se že kdo na tako omahljive nagibe naslanja, bolje bi in pošteneje bilo, da bi rekel: „Tako hočem, tako zapovedam; moja volja je postava“. Al tak naj se potlej ne zanaša na udanost, ljubezen, radodarnost narodov, kar je vir in edina podpora vse moči in veličine. Jaz vem kaj drugega. Naj bi se bilo reklo: Res je, vaše postave so enkrat tukaj; al neprimerne so; ne skladajo se s potrebami časa; z premenjenimi okolišinami Avstrije; morajo se premeniti. To bi bil nagib, ki se da poterditi. Al se ve, da bi bilo v tem primerljeju treba pripoznati najpred veljavnost ogerskih postav. Ta pot, misli govornik, edin bi bil pravi, ki bi pomiril Ogre.

Lepo je — pravi govornik dalje — in vse pohvale vredno, da ministerstvo tako krepko zagovarja samopravje in ravnopravnost nemagjarskih narodov na Ogerskem; al moja gospoda, tako so govorili tudi ministri leta 1848 in 1849; morebiti še z lepšimi besedami. Pa kaj so bili nasledki? Skozi 12 let so delali, kar so sami hoteli. Al storili niso nič; še to, kar so bili dali in dovolili ob času sile, so vzeli pozneje nazaj. Zato se bojim, da se bodo vsi ministerski obeti nemagjarskim narodom zdeli samo prijetno vabilo (sirenska pesem).

Prašam dalje, po čem sklepa ministerstvo tako za terdno, da Magjari proti tem narodom ne bodo pravični? Kaj ni ravno njihov deželni zbor ravnopravnost vseh narodov slovesno izrekel, ter jo urediti dal po osnovi, da bi mi presrečni bili, ako bi kaj tacega imeli. In niste li, moja gospoda, slišali glasove najimenitnejših mož ogerskega zbora, da ne mislijo sile rabiti proti nikomur; da imajo za Hervate list pripravljen v ustavni knjigi, na kterega naj si ti sami zapišejo, kar jih je volja? Narodi, moja gospoda, lahko se med seboj porazumejo, samo naj preneha tisto delovanje, ki hujska enega na drugega, da s tim svoje centralistične namene dosega. Toda mislim, da čas ni deleč, kjer take sredstva ne bodo več vspeha imele. Kedar človek večni, nepremakljivi temelj pravice in pravičnosti zapusti, ter se poda na polje tako rečenih prikladnih sredstev, tedaj mora prestati vsako zaupanje. Pa kako bi moglo tudi drugače biti, če pomislimo, kaj se je od leta 1848 vse zgodilo. Hočem li Vam razkladati, kaj se je obetalo, pa ne dalo; kaj se je dalo, pa spet nazaj vzelo; kako so ministri z govornice slovesno obljubovali, da se svobodnim težnjam na čelo postavijo, pa kam so nas pripeljali? kako ministerstva in ministri zapovedi dajejo, podstavljeni manjši uredniki pa delajo, kar hočejo, al vse, kakor gnani po nekem fatalismu (osodi) dosledno v en mer, v mer centralistični, da bi se le tista tolikokrat zagotovljena reč, namreč ravnopravnost, nikoli ne uresničila. Žalostno je, da moram tako govoriti; al naša dolžnost je, povedati, kakor vidimo, da je; zato moram reči, da je zaupanje ljudstev omajano do dna. Pa to tudi ne more drugače biti. Če je

človek že toliko zaupal in verjel; pa se je vselej drugače zgodilo, potlej je prisiljen oberniti stvar in reči: odslej ne verjamem nič, dokler ne bom v rokah imel, česar se mi obeta; in ne zaupam nikomur, dokler mi ne bo z vsemi poroštvi, ki jih je iznajšla človeška skerb, zavarovano. Pa tako je prav, tako hoče božja uredba tega sveta, ki je dala človeku nezaupnost ko orožje za obrambo, za vzderžanje samega sebe.

Ali se mar misli — pravi govornik dalje — da je Avstrija že premagala vse težave, ki so ji nastale iz napčne sisteme preteklih 12 let? Ali se mar misli, da so že minule nevarnosti, ki od zunaj žugajo, da se ni več treba opirati na zadovoljnost, ljubezen in radodarnost narodov?

Ako sem danas — pravi naposled govornik — besedo poprijel, nisem tega storil samo iz sočutja za magjarski narod, boreči se za svojo pravico, temveč iz obzira na druge avstrijanske narode, kterim ni vse eno, ali imamo žalostno ali veselo prihodnost; storil sem iz obzira na vladarja in na razžaljeno pravico. Ako bi mi mogli pristati, moja gospoda, da se na ogerskem od ustave odstopi, potlej se spomnimo besed sv. pisma, ter ne delajmo Ogrom, česar sebi ne želimo. Prepričan sem, moja gospoda, da vse eno bote adreso sklenili, da bote ministerstvu zaupnico dali ter mu rekli, da naj se še naprej derži pota, ki ga je proti Ogrom nastopilo. Toda poglejte na to naše malo kerdelce, ki se poteguje za jasno pravico zatiranega naroda; poglejte na prazne klopi te zbornice, in, mislim, da posili se bote prepričali, da večina avstrijanskih narodov ministerstvu ne daje zaupnice, ampak mu glasno izrekuje nezaupanje."

Ker dr. Smolka-ta vse stranke in celó tudi tiste, ki so ž njim navskriž misli, zavoljo poštenega njegovega serca in bistrega uma visoko spoštujejo, se samo po sebi razume, da je bil ta njegov govor s posebno pozornostjo poslušan in od desne (slovanske) strani mnogokrat s glasno pohvalo časten. Da je pa ž njim posebno Ogrom vstregel, se vidi iz tega, ker mu že iz Ogerskega dohajajo navdušene zahvalnice.

Za njim je govorilo, kakor smo že gori rekli, še več poslancov. Bili so govori sila važni; bil je živ boj krepkih zastopnikov federalizma s plamtečimi zagovorniki centralizma. Ker nam prostor ne pripušča, jih že danes omeniti, jih bomo omenili drugo pot, ter danes le povémo, da v saboto je bilo konec splošnih pomenkov, in da danes (v torek) so se začele debate o posamnih stavkih adrese, ktere osoda bo ta teden sklenjena.

— C. kr. ministerstvo dnarstva je oklicalo ukaz, po kterem se morajo ravnati vse c. k. davkovske deželne gosposke razun Zadra, Benetk, Svibna in Ogerskega, in imajo dac za vžitek vina in mesa tudi za prihodnje leto tako poberati, kakor velevajo sedanje postave. Ministerstvo pravi v tem oklicu, da po željah mnogih dežel vlada že pripravlja novo postavo, po kteri naj bi se prenaredila stara; al težko, da bo ta postava že do prihodnjega leta v deržavnem zboru gotova; ako se pa pozneje cena mesa ali vina kaj zniža, se bo po tem tudi omenjeni davek znižal. Krajnska dežela, Istrija, Hervaška in Slavonska pa ostanejo vsled postave 12. maja 1859 tudi še zanaprej in tako dolgo tega davka proste, dokler se ta postava ne prekliče.

— Zdravje presv. cesarice se nek v Karfu tako boljša, da pride prihodnjo spomlad popolnoma zdrava na Dunaj nazaj; čez zimo bo tedaj še v Karfu ostala. Srednja toplota na tem otoku je 15 stopinj; pomlad se začne že o svečnici.

Hervaško. Iz Zagreba. Deželni zbor pridno dela ter se posvetuje o uredbi županij in občin itd. Podmaršal grof Jur. Jelačić je po višem ukazu zavoljo undanjega govora v deželnem zboru v pokoj djan in Celovec mu je za njegovo stanovališče določen. „Pozor" piše, da ta zaukaz Hervate grozno žali.

Ogersko. Iz Pešta. Županija peštanska, ker je protestirala zoper razpustek deželnega zbora, je mogla svoje seje ustaviti. Časnik „Hirnök" hvali postopanje dvornega kancelarja grofa Forgača, pa pravi, da ima zlo težavni stan, zaprek od zgorej in spodej dovelj.

Laško. Predsednik ministerstva Ricasoli popisuje v okrožnem pismu zadeve neapolitanske, v kterem pravi, da vse, kar se govorí o puntih zoper sardinsko vlado, ni druzega nič kakor roparstvo; roparji se vlačijo brez političnega značaja okoli; zato italijanska vlada Neapolitancom še ni ustave preklicala.

Srbsko. Iz Kragujevaca 1. sept. Skupščina je v celó malo dneh veliko veliko važnih rečí dognala. Med drugim je sklenila novo rekrutno postavo, po kteri ima narodna straža šteti 50.000 mož, stanovitna armada pa 6000; novo postavo za davke je vredila; zvažvanje kamnitne solí iz Francozkega je določila, ker je ta sol bolji kup; ministri niso le knezu odgovorni, temuč tudi starašinstvu; skupščina ima pravico, vsaki čas po svojih komisarjih deržavno kaso pregledati itd. — Danes je knez s slovesnim govorom sklenil skupščino in med drugim rekel: „Ko sem pervikrat k Vam prišel, sem že čutil, da bom, ko vdrugič pridem, mogel radosten reči: „Iz serca sem govoril, pa v sercu ste me razumeli; sejal sem, in seme je padlo na plodno zemljo." Nepopisljivo je bilo navdušenje, s kterim je skupščina knezov govor sprejela.

Turško. Iz Carigrada se je pisalo ogerskemu časniku „Magyarorszag", da je nedavnej turška vlada ondi škrinjico zasačila, ktera je prišla iz Turina z naznanilom, da je konjak (rum) v nji. Ker se je pa colnii tružica za žgano vino prelahko zdela, jo odprè in preiskovaje jo najde dva dna, in pod pervim za 20 milijonov Košutovih bankovcov. Colnija jih je zapečatila in vladi (turški) poslala. Kaj se je dalje zgodilo ž njimi, se še ne vé.

Iz južne Avstralije. Mesto Mendoza je potres 8. rožnika popolnoma pokončal; ne ene hiše ni več cele; izmed 20.000 prebivavcov jih je le kakih 400 živih ostalo, pa še ti so zlo poškodovani.

Doneski za akademijo jugoslavensko.*)

Neki članovi Mariborske čitavnice 16 gold.

*) Od podpisov iz Bleda smo že prejeli: od vrednika „Novic" podpisanih 50 gold., od dr. Drag. Bleiweisa 10 gold., od gosp. dr. Toman-a 50 gold., od gosp. A. Galeta 85 gold., od Vilh. Potočnika 2 gold., od gosp. F. Ks. Souvana 70 gold., od gosp. Jož. Pleiweisa 145 gold. Gosp. Š. Vilher je že v Bledu plačal. — Da moremo bleški znesek poslati v Zagreb, naj nam gospodje pošlejo kmali svoje doneske.

Žitna cena

v Kranji 2. sept. 1861.

Vagán pšenice domače 6 fl. 35. — banaške 6 fl. 75. — reži 5 fl. —. — ječmena — fl. —. — ovsa 2 fl. 20. — proso — fl. —. — ajde — fl. —. — koruze 4 fl. 40. — soršice — —

Žitna cena

v Ljubljani 28. avgusta 1861.

Vagàn (Metzen) v novem dnarji: pšenice domače 6 fl. 33. — banaške 6 fl. 24. — turšice 4 fl. 12. — soršice 5 fl. 10 — reži 4 fl. 60. — ječmena 3 fl. 43. — prosa 4 fl. 6. — ajde 4 fl. — ovsa 2 fl. 30.

Kursi na Dunaji 3. septembra.

5% metaliki 68 fl. 85 kr.	Ažijo srebra 35 fl. 50 kr.
Narodno posojilo 80 fl. 90 kr.	Cekini 6 fl. 50 kr.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.